

етнічний колорит. На сьогодні в українській антропонімічній системі, зокрема в питанні особових імен, складається ситуація мовно-культурної поліфонії: укорінилася більшість церковних імен, відновилися давньоруські, слов'янські імена, на їх основі творяться нові варіанти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Л. Ім'я для дитини в українській родині. Ужгород, 1993. 116 с.
2. Герасимчук В.А. Український іменослов: культурна поліфонія // *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*, 2016. Вип. 5. С. 70–74.
3. Огієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови. Вінніпег, 1979. 365 с.
4. Соприкіна В. Д. Історія і сучасний стан дослідження української антропонімії (стислий огляд). *Лінгвістичні дослідження*, 2018. Вип. 48. С. 30–41.
5. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. Київ, 1977. 236 с.
6. Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород, 2011. 432 с.
7. Шоля, І. Мотиви вибору особистих імен ужгородців у другій половині ХХ століття (жіночі імена). *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2015. Вип. 2. С. 29–35.

Тетяна Марчук
Наук. керівник – д.філол.н., проф. Завальнюк І. Я.

СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТИХ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ПЕРІОДИКИ

У сучасній Україні чимало друкованих періодичних видань, проте особливе місце серед них посідає дитяча періодика, яка покликана формувати світогляд, урешті, відігравати важливу роль у

становленні майбутньої особистості – громадянина держави. Дієвим механізмом пізнання дитячою аудиторією навколишнього світу, формування у юного покоління здорових морально-етичних цінностей є графічно-текстове наповнення газетно-журнальних сторінок, мова вміщених публікацій, бо ж саме у мові творів для дітей реалізуються різні стилістичні колорити й тональності стилю: пестливості, урочистості, гумору.

Дитяча періодика як специфічна галузь творчої, публіцистичної і видавничої діяльності є на сьогодні найменш дослідженою. У наявних працях із лінгвостилістики небагато інформації про стилістичне навантаження простих односкладних речень у мові публіцистичних текстів, призначених для дитячого читання. Усе це зумовлює актуальність пропонованої розвідки.

Узаємодіючи з простими двоскладними конструкціями, односкладні речення збагачують стилістичні можливості віршів, казок, оповідань для дітей, творять стилістично марковані контексти. Якщо текст трансформувати, односкладні речення перебудувати на двоскладні, зникне своєрідне забарвлення, зруйнується характер висловлення, бо саме вони найкраще передають тривожний стан, хвилювання персонажів (у цьому тексті, зокрема, зайчика – Т. М.).

Своєрідний синтаксичний та стилістичний потенціал у сучасних газетно-журнальних дитячих публікаціях мають односкладні *означено-особові* речення. Їх використовують за відсутності «потреби в логічному виділенні особи (осіб) у таких займенникових формах, як форми 1-ї або 2-ї особи однини чи множини» [Дудик 2005: 239]. Напр.: *Низько кланяюсь тобі, мудра господине!* (ВУ. – 2019. – № 2. – С. 3); *Пильніше подивись навкруги* (П. – 2018. – № 6. – С. 2); *Долаймо переешкоди!* (В. – 2018. – № 2. – С. 4). Уживані в українських газетних і журнальних дитячих текстах початку ХХІ ст. означено-особові речення «реалізують свої специфічні стильові риси: стислість, економність, яскраву виокремленість на тлі звичних двоскладних реченнєвих структур» [Завальнюк 2009: 121]. Здебільшого інформативність двоскладних й односкладних речень збігається, натомість чітко проступає стилістичне забарвлення останніх. Пор.: *Просто розповідаю про лісових друзів* (Ю, 19.12.2018, с. 3) і *Просто я розповідаю про лісових друзів*. Поява підмета в порівнюваних реченнях змінює їхні

значення, акцентуючи на особі, способі дії, а не на самій дії: саме я розповідаю про лісових друзів, а не хто-небудь. Односкладні ж означено-особові речення «чітко переносять акцент із виконавця дії на дію, є стилістично індивідуальними, зумовленими комунікативною потребою економного вираження думки» [Завальнюк 2009: 122].

За нашими спостереженнями, українські поети, що пишуть для дітей і публікують вірші в дитячих журналах, виявляють велику майстерність щодо використання односкладних речень, зокрема означено-особових: *Звесели і воленьку, / І трудящу доленьку, / І весь рідний край* (К. – 2018. – № 1. – С. 4); *Погляньте, погляньте, [яка благодать!]* / *Дивіться: [метелики з неба летять!]* (Дж. – 2019. – № 5. – С. 2); *Брала пахоці з повітря / У весняну пору / Вибуяла так на вітрі, / Виросла угору!* (Д, 12.03.2019, с. 4); *Ще як візьмем мило, / Вмиємо все тіло; Капусту лишу, [бо ж то річ не ласа], / Досить наймся сала і м'яса! / Капусту сховаю на місці оцьому, / А з салом і м'ясом біжу додому!* (М. – 2018. – № 1. – С. 2); *При вогнищі стрічаємось, / Знайомимось, прощаємось. / При вогнищі співаємо улюблених пісень* (Ю, 20.05.2018, с. 2). Такі речення, цілком слушно зауважує А. Коваль, характеризуються перенесенням акценту з діяча на дію, нагнітанням дії [Коваль 1970: 29]. Найчастіше це спонукальні конструкції, які вміщують емоційну напругу, безпосередньо апелюючи до адресата (себто дитини), експресивно наснажують вислів. У таких реченнях спостерігаємо особливу імперативну інтонацію, яка підсилює значення спонукування: *Живіть! Ідіть на сизі гори, / В тернах співаючи пісні, / Летіть в незмірені простори / Назустріч сонцю і весні* (Р. – 2019. – № 4. – С. 11); *Встаньмо вранці й привітаймо / Всіх жінок і наших мам!* (МС. – 2019. – № 3. – С. 2).

Останнім часом помітно зростає тенденція до використання означено-особових речень у ролі заголовків газетних і журнальних публікацій як дієвого спонукального засобу, напр.: *Засівайся, рідна земле, миром і добром!* (Ю, 04.03.2019, с. 4); *Допоможи Петрушці!* (П. – 2018. – № 2. – С. 8); *Зазирни в цей будинок* (Дж. – 2019. – № 3. – С. 4); *Швидше відповідь знайди!* (П. – 2019. – № 4. – С. 3); *Не бійтесь привидів!* (К. – 2018. – № 1. – С. 15). Уміщення поширених і непоширених означено-особових структур у заголовковий комплекс, на нашу думку, має на меті інтегрувати газетний чи

журнальний текст, надати йому дієвості, впливовості, сприяти реалізації всіх чотирьох ділянок відомої формули «увага – інтерес – бажання – дія» [Кульбабська 2006: 298], а не лише першої, як це буває зазвичай.

Завжди емоційно наснаженими й стилістично виразними в українській поезії для дітей є односкладні *інфінитивні* речення, які увиразнюють такі модальні відтінки, як рішуче твердження, умова, категоричність, наказовість, необхідність, неминучість, домагання, заклик, спонукування тощо: *Треба спати, спати, треба спать...* (Д, 23.02.2019, с. 4); *[Порада була простою]: посадити багато дерев і квітів, біля них поставити лави* (Ю, 20.11.2018, с. 4); *Негоже боятися блискавки, вітру і грому!* (К. – 2018. – № 3. – С. 7); *[Кім в чоботях – це чудово, / Ще як шпори – / Красень кім! /] Та котові йти на лови, / Мабуть, краще без чобіт* (П. – 2018. – № 7. – С. 6); *[Прощавайте, мої цукерочки!] Більше мені вас не їсти* (П. – 2019. – № 2. – С. 4). Такі семантико-стилістичні одиниці забарвлені емоційно, а надто ті, які підсилюються окличною чи питальною інтонацією: *Та доки ж вмиватись? Вдягатися доки? [/ Я чула – вже сторож дзвонив на уроки!]* (ВУ. – 2019. – № 4. – С. 2); *Рятувати Пізнайка?* (П. – 2019. – № 8. – С. 2).

Односкладні безособові речення слугують формою вираження складних психологічних обставин мовлення, психологічно напруженого стану людини, чуттєвого її наснаження: *І мріялось Василечку: [/ Набрати у сачок / Хоч стілечки-остілечки / Веселчиних бризок]* (Дж. – 2019. – № 2. – С. 3); *Як срібно скрізь! Як просторо кругом!* (Ю, 20.11.2018, с. 5); *І ніде, ніде немає / Кращих квіточок, мабуть. / В них так пахоців багато, / Цвіту свіжого, роси. [/ Хай ростуть, – не буду рвати,]– / Шкода їхньої краси!* (Дж. – 2019. – № 4. – С. 8).

Як засвідчують сучасні українські дитячі видання, у поетичних та прозових текстах трапляються здебільшого ті односкладні безособові конструкції, які надають контексту експресивного тону. Ними оформлюють оцінку різноманітних та яскравих явищ природи, реагування мовця на різні події. Вони фіксують особливо піднесені відчуття, враження, настрої та інші людські переживання і реакції на реальну дійсність: *І чому мені вдома не сиділося?* (М. – 2019. – № 1. – С. 3); *У тім диму не видно Діми/ [Бо згоріли дереви!]*

(П. – 2019. – № 4. – С. 4); *[Залишили в лісі ватру/ Ще й без варти/ А не варто!]* (Р. – 2019. – № 6. – С. 7)

Безособовими конструкціями може бути вдало передана таємничість: *Тихо-тихо вранці стало / У зеленому ліску* (П. – 2019. – № 1. – С. 3); *[Та як пішов – / І не прийшов. /] Нема kota ніде* (Дж. – 2019. – № 3. – С. 5); *Вже десь за хащами ледь-ледь чутно було гордовитий голос маленького Динозаврика* (П. – 2019. – № 4. – С. 12).

Безособові речення можуть змальовувати також стан людини, незалежний від її волі, почуття, бажання, прагнення, яскраві психологічні моменти: *Ой, не спиться ж!* (М. – 2019. – № 3. – С. 6); *Цілу ніч усім не спалось / І не снідалось усім. / [Одягались, роздягались / Раз по п'ять або й по сім]* (ВК. – 2018. – № 4. – С. 8).

Досить поширені в українській дитячій газетно-журнальній періодиці односкладні конструкції з головним членом у формі безособово-предикативного дієслова на *-но*, *-то*. Дієслівність стає домінантною, речення відтворюють особливі сили дієвості, енергійності та водночас експресивності: *У моїй малій хатинці, / На ялинці між гілок / Наготовлено гостинців / Для звіриних для діток!* (К. – 2019. – № 4. – С. 8); *Подаровано фото на згадку* (Дж. – 2018. – № 2. – С. 3).

Дитячі письменники, журналісти послуговуються також односкладними *номінативними* конструкціями в описах картин природи, коли саме в такий спосіб можна якнайкраще виділити кожну деталь, загострити увагу дитини-слухача (читача) на почутому (уявному). Номінативні речення вносять експресивний ефект, формуючи художній опис, створюють особливу предметно-зорову образність, що дуже імпонує дитині-читачеві (слухачеві). Пор.: *Літній вечір... [Гори в млі, в золоті вершини... А під ними лється десь пісня України...] Ніч... [Заснуло все.. Тільки море плине, та щебече понад ним пісня України]* (Джміль. – 2018. – № 2. – С. 4); *Снігурі дзвінкоголосі, / Гостродзьобі дятелі, / Павучки, бджілки та оси, / І розкошлані джмелі, / І роззява – чорна тава, / І зайчата-стрибунці, / І гладка зелена жаба, / І веселі горобці* (ВУ. – 2019. – № 1. – С. 3).

Номінативні речення є важливою ознакою описового стилю, його істотною деталлю. Вони змальовують обставини по-особливому, так, що дія виступає виразніше. Дитина помічає саме

те, на що прагне звернути її увагу дитячий письменник: *От зима, весна та літо, / Осінь, потім знов зима... / [Сивий час летить над світом, / І кінця йому нема]* (М. – 2019. – № 6. – С. 5). Нерідко ці речення вносять до висловлювання значне емоційне напруження, змушують читача переживати разом з героєм твору, пор.: *Бідні сіренькі зайчата! [Небезпечно їм гуляти!]* (ВК. – 2019. – № 1. – С. 3).

Отже, автори дитячих газетно-журнальних текстів виявляють велику майстерність щодо використання простих односкладних речень, які надають контексту експресивного тону, виявляють специфічні тенденції до семантико-стилістичного навантаження.

Означено-особові речення у досліджуваних контекстах чітко переносять акцент із виконавця дії на дію, є стислими, стилістично індивідуальними, зумовленими комунікативною потребою економного вираження думки.

Односкладні інфінітивні речення увиразнюють такі модальні відтінки, як рішуче твердження, умову, категоричність, наказовість, потребу, неминучість, заклик, спонування тощо. Вони слугують формою вираження складних психологічних обставин мовлення, напруженого стану людини, її відчуттів.

Безособовими конструкціями оцінюють різноманітні та яскраві явища природи, реагування мовця на різні події, фіксують особливо піднесені відчуття, настрої та інші людські емоції. Останнім часом помітно активізацію безособових конструкцій із головним членом у формі безособово-предикативного дієслова на *-но*, *-то*. Дієслівність стає домінантною, речення набувають стилістичних ознак енергійності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посіб. для студентів вищих навч. заклад. Київ : Видавн. центр «Академія», 2005. 368 с.

2. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагматистилістичні функції : дис... докт. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2009. 462 с.

3. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: Структура наукового тексту. Київ: КДУ, 1970. 306 с.

4. Кульбабська О. Стилiстичнi характеристики заголовка як прагматичного знака журналістського тексту. *Актуальні проблеми синтаксису*: матеріали конф. Чернівці: Рута, 2006. С. 298–303.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Газети і журнали 2018–2019 рр.:

ВК – «Веселі картинки»

ВУ – «Веселі уроки»

Д – «Долонька»

Дж – «Джміль»

К – «Колосок»

М – «Малятко»

МС – «Мамине сонечко від 2 до 5»

Р – «Розвивайко»

П – «Пізнайко від 6»

Ю – «Юннат»

Ганна Мельник

Наук. керівник – д. філол. н., проф. Завальнюк І. Я.

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВСТАВНИХ І ВСТАВЛЕНИХ ОДИНИЦЬ У МОВІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ ВІННИЧЧИН

Вставні і вставлені одиниці – це особлива за стилістичним статусом, значна за семантичним обсягом сукупність мовних засобів вираження думок і почуттів. Вони поширені в усіх стилях мови, хоч найбільш повно і функціонально розлого вживаються в публіцистичному та художньому стилях.

Структурно-семантичні типи вставних і вставлених одиниць були об'єктом вивчення О. М. Пешковського, О. Т. Волоха, І. І. Слинька, А. П. Загнітка, Н. В. Гуйванюк, П. С. Дудика. Їхню функціональну специфіку досліджували І. Я. Завальнюк, О. В. Галайбіда, І. В. Житар.

Актуальність проблеми визначається необхідністю дослідження згаданих одиниць у публіцистичному контексті.